

DİLÇİLİK

UOT 81'367; 46.21.43

“KOROĞLU” DASTANININ DİLİNDƏ XƏBƏRİ
ELLİPSİSƏ UĞRAMIŞ CÜMLƏLƏR

A.A.MƏHƏRRƏMOVA
Bakı Dövlət Universiteti
a.gulshan@mail.ru

“Koroğlu” dastanında cümlənin elliptik formaları, o cümlədən xəbərin ellipsisi faktı həm linqvistik, həm üslubi fakt kimi təzahür edir. Xəbərin ellipsisi həm adi sadə cümlədə, həm də paralel komponentli cümlələrdə özünü göstərir. Bəzi konstruksiyalarda elliptiklik situativ xarakter daşıyır və bərpa oluna bilər.

Açar sözlər: elliptik cümlə, dastan, yarımçıq cümlə, bütöv cümlə, vurğu

“Koroğlu” xalq qəhrəmanlıq dastanı olduğundan onun dili də xalq danışığı dili xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir. Danışığı dili özünün yığcamlığı, az sözlə böyük fikri ifadə etmə keyfiyyəti ilə səciyyəlidir. Məlumdur ki, danışığı dilində digər vasitələrdən, xüsusən də jest və mimikadan fəal şəkildə istifadə edildiyindən, bəzən bunlar ifadə olunan fikrin müəyyən məqamlarını öz üzərinə götürür. Daha doğrusu, jest və mimika səsli dilin müəyyən hissəsini ifadə etdiyindən çox vaxt dil vahidlərindən tam şəkildə istifadə etməyə ehtiyac qalmır. Bu zaman ellipsis hadisəsi baş verir. Hətta G.Paul göstərirdi ki, “təbii nitq öz təbiətinə görə elliptikdir; öz fikirlərimizi biz həmişə axıra qədər demirik, şəraitlə və ya danışanların əvvəlki təcrübəsi ilə əlaqədar onsuz da aydın olan hər şeyi nitqdən atırıq” (1, 239).

Cümlədə ellipsis hadisəsinin baş verməsi heç də həmin konstruksiyada fikrin yarımçıqlığına dəlalət etmir. Bu cümlələrdə hər hansı üzv ellipsisə yalnız o şəraitdə uğrayır ki, cümlənin özündən və ya məndən bərpası mümkün olsun, yəni burada fikir yarımçıqlığı olmur. K.Abdullayev göstərir ki, “ellipsisli cümlə quruluşunu yalnız formal xarici görünüş baxımından deformasiyaya uğramış kimi qəbul etmək olar” (2, 77).

Sintaktik səviyyədə ellipsis üslubi məqamla da bağlı olur. Məlum olduğu kimi, elmi ədəbiyyatda ellipsis qrammatik obrazlılığın əsas göstəricilərindən hesab olunur. Belə ki, xüsusən şeir dilində sözlərin, şəkilçilərin ellipsisə uğraması, bir tərəfdən, nəzmin poetexniki tələbləri ilə bağlıdırsa, digər tərəfdən, söz sənətkarının fərdi yaradıcılıq spesifikasiyası, bədii düşüncənin ifadə forması ilə əlaqədardır. Ona görə də ayrı-ayrı sənətkarların yaradıcılığında ellipsis faktı eyni xüsusiyyətləri ilə səciyyələnir.

Xalq dastanlarında elliptikliyi səciyyələndirən əsas meyar onun danışdığı dili üslubunda olmasıdır. Bu cəhətdən də orada elliptik konstruksiyaların, yarımçıq cümlələrin və müxtəlif səpkili digər elliptik formaların olması təbiidir.

“Koroğlu” dastanında həm sadə cümlə, həm mürəkkəb cümlə səviyyəsində, həm də morfoloji vahid səviyyəsində elliptiklik özünü göstərir. Məlum olduğu kimi, cümlənin informativ yükünü daşıyan əsas üzv məhz xəbərdir. Qrammatik cəhətdən yalnız mübtədadan asılı olan xəbər ikinci dərəcəli üzvləri ətrafında birləşdirir. Lakin məntiqi vurğunun da cümlədəki fikrin dəqiq ifadə edilməsində rolu əhəmiyyətli dərəcədə böyükdür. Məntiqi vurğu adi danışmada cümlənin yerinə düşə bilsə də, əsas etibarilə xəbərdən əvvəlki üzv məntiqi vurğu qəbul edir. Ona görə də məntiqi vurğu qəbul edən hər hansı üzvün qalması ilə digər üzvlər, o cümlədən xəbər ellipsisə uğraya bilər.

Dilçilikdə cümlə üzvlərinin ellipsisə haqqında müxtəlif fikirlər mövcuddur. Daha doğrusu, cümlə üzvlərinin cümlədə iştirak etməməsi iki cür izah olunur; bir halda cümlə üzvü buraxılır və onun bərpası mətn çərçivəsində mümkün olur. Belələri yarımçıq cümlə hesab olunur. İkinci halda isə buraxılan üzvün bərpasına ehtiyac hiss olunmur, hətta bəzən göstərilən üzvün buraxılmaması fikri irəli sürülür.

Yarımçıq cümlələrin özünə də münasibət eyni deyil. Bəzi dilçilər baş üzvlərdən biri və ya hər ikisi buraxılanları, digərləri isə hər iki baş üzvü buraxılanları yarımçıq cümlə hesab edirlər. Hər iki halda cümlə üzvünün buraxılması faktı özünü göstərir. Z.Budaqova yazır: “Bizə görə, yarımçıq cümlənin fərqləndirilməsində əsas meyar onun formal qrammatik tərkibi, quruluşu olmalıdır; çünki cümlənin yarımçıqlığı bütöv cümlələrlə müqayisədə meydana çıxır. Yarımçıq cümlə bütöv cümlənin formal cəhətdən bir növü kimi meydana çıxır” (3, 159).

Yarımçıq və elliptik cümlələr termin baxımından fərqləndirilir. İstər rusistikada, istərsə də Azərbaycan dilçiliyində elliptik cümlələri yarımçıq cümlələrin bir növü hesab edənlər var (4, 55; 5, 111-112). Fikrimizcə, elliptik və yarımçıq cümlələr bu gün özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə fərqləndirilsələr də, tarixən eyni yaranma mənbəyinə malikdirlər. A.N.Qvozdev də bu fikirdədir ki, elliptik cümlələr yalnız tarixi aspektdə yarımçıqdır, müasir halında onu yarımçıq hesab etmək olmaz (6,185). N.S.Valqina isə göstərir ki, elliptik cümlələrdə verilmiş fikrin anlaşılması üçün mətn və ya situasiyaya ehtiyac yoxdur (7, 214).

Cümlədə xəbərin iştirak etməməsi orada hərəkət və ya prosesin olmaması demək deyil. Buradakı hərəkət bütün kontekst vasitəsilə ifadə olunur. Xəbərin ellipsisi müxtəlif məqamlarda ola bilər. Bu məqamların birində xəbər “var” predikativi ilə ifadə olunur. Fikrin daha emosional və lakonik ifadəsi üçün sadə cümlədə həmin xəbərin ellipsisi baş verir. Məsələn: *Mənə görə nə qulluğun?* (16, 127). Bu tip cümlələrdə mübtəda üçüncü növ təyini söz birləşməsinin ikinci komponentindən ibarət olduğu kimi, adlıq halda olan isimlə də ifadə oluna bilər.

Bu forma, əsasən, sual əvəzlikli sual cümlələrində özünü göstərsə də, digər tip cümlələrdə də müşahidə olunur. Xüsusən həmcins üzvlü cümlələrdə bu halı müşahidə etmək olur. Məsələn: *Ələmqulu xan bir varlı-karlı, dövlətli xan idi. Kəndləri, bağları, sürüləri, ilxıları, naxırları, o necə deyərlər, bircə donuzu əskik idi* (16, 259).

Bu nümunədə əslində “*naxırları*” sözündən sonra mürəkkəb cümlənin birinci komponenti bitir; həmin komponentin xəbəri “*var idi*” predikativ ilə ifadə olunmalı idi, lakin ellipsisə uğramışdır. Onu da demək lazımdır ki, konstruksiyanın bu şəkildə formalaşması yalnız xüsusi intonasiya vasitəsilə mümkündür. Belə ki, “*var idi*” xəbərinin iştirak etdiyi konstruksiyanın intonasiyası daha qısa fasiləyə malikdir, xəbərsiz konstruksiyada isə nisbətən uzanan, demək olar ki, bitən cümlə intonasiyası özünü göstərir.

Bəzi cümlələrin xəbəri “vermək” sözü ilə ifadə olunur və həmin xəbərin əlaqələndiyi söz—cümlə üzvü konkret xarakter daşıyır. Daha doğrusu, məntiqi vurğu ilə müşayiət olunan müvafiq cümlə üzvünün əlaqələndiyi xəbər, bir leksik vahid kimi, konkretir və elə buna görə də onun ellipsisi məzmunun anlaşılmasını çətinləşdirmir. Məsələn: *Məni istəyən, Qara pəhlivana xələt!* (16, 98); *Məni istəyən, Koroğlunun aşığına xələt!* (16, 119); *Eyvaz, mənə şərab!* (16, 178). Bu nümunələrin üçüncüsündəki xəbərin daha konkret “*süz*” feli olsa da, onu “*ver*” feli ilə də əvəzləmək olar. M.İ.Yusifov bu tip konstruksiyaları “sinkretik cümlələr” adlandırır (8, 15).

Misallardan görüldüyü kimi, bu tiptən olan cümlələrdə fikrin anlaşmasında, bütünlükdə konstruksiyanın ifadəsində vurğu və intonasiya əhəmiyyətli rol oynayır. Azərbaycan dilində ellipsis faktından bəhs edən Ə.Y.Məmmədov bu tip konstruksiyalardan bəhs edərkən yazır: “Elliptik cümlələrin xarakter xüsusiyyəti onları formalaşdıran üzvün vurğu ilə aktuallaşması və bütöv konstruksiyanın bütünlükdə yüksək intonasiya ilə tələffüz edilməsidir. İstənilən halda, hətta elliptik cümlə yalnız bir üzvdən ibarət olduqda intonasiya həlledici rol oynayır” (9, 24).

Dastanın dilindəki elliptik konstruksiyalardan bəzilərinə bütöv xəbər yox, onun köməkçi fellə ifadə olunan ikinci komponenti düşür. Məsələn: *De xoş, beş, on beş* (16, 305). Bu ifadə danışıq dili faktı kimi dildə belə standart formada mövcuddur, lakin burada “*etdilər*” komponenti düşünülür, daha dəqiq desək, ellipsisə uğramışdır. Bu ifadə başqa formada da işlədilir: *Xoş, beş, on beşdən sonra süfrə açıldı* (16, 81). Burada da “*xoş, beş, on beş etdikdən son-*

ra” anlaşılır. Əslində burada görüşmə zamanı deyilən ifadələr—görüş etiketi nəzərdə tutulur ki, onlar içərisində yalnız birinci söz bu məqama aiddir, sonrakılar ahəng yaradan, qafiyə şəklində ritm formalaşdıran əlavə sözlərdir.

Cümlə müxtəlif semantikalı sözlərin məna və qrammatik əlaqəsi əsasında formalaşan, müəyyən informasiya daşıyan konstruksiyadır. Cümlədə bir-biri ilə əlaqələnən sözlərin sayı artdıqca konkretlik daha da güclənir və elə buna görə də hər bir üzvün əlaqələndiyi sözlər də konkret olur.

Bəzən elə elliptik konstruksiyalar olur ki, onlar ya mürəkkəb cümlə, ya da mətnədə-digər cümlələrin əhatəsindən aralansa, ellipsisə uğramış üzv, yəni xəbər leksik baxımdan anlaşılmaz qalar. Məsələn: *De birini, beşini, on beşini, qoşun dağıldı* (16, 207); *De bir gün, iki gün* (16, 288). Mətnədən kənarında əlisaq, əslində bu misalların hər ikisində hansı sözün ellipsisə uğradığını müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkərik. Birinci nümunədə mürəkkəb cümlənin ikinci komponenti vasitəsilə aydınlaşır ki, əvvəlki cümlədə “*öldürüdü*” feli xəbəri düşmüşdür. İkinci nümunə isə sadə cümlədir, burada hansı sözün bərpa edilməsi yalnız əvvəlki və sonrakı cümlələrin məzmunundan aydınlaşır. Baxaq: *Odu ki, Hasan paşanın məclisindən mürəxxəs olub Ərzincana çatcaq, dayanmayıb başladı yol tadarükü görməyə. De bir gün, iki gün...Elə ki hər şey hazır oldu, qoşunu götürüb Çənlibelə tərəf yola düşdü.* Əvvəlki və sonrakı cümlələrlə əlaqəsindən məlum olur ki, burada “*hazırlaşdı*” feli xəbəri ellipsisə uğramışdır.

Bu tip konstruksiyaları “segmentasiyalı cümlə” adlandıran F.M.Ağayeva yazır ki onlarda “ön planda olan, nəzərə çarpdırılan sözlər cümlədən kənarında saxlanır. Bunlar adlıq cümlələri xatırlatsa da, qrammatik funksiyasına və mənasına görə onlardan fərqlənir, çünki bu cümlələr özündən əvvəl və sonra gələn cümlələrlə mənacə əlaqələnir” (9, 68).

Xəbəri ellipsisə uğramış bəzi konstruksiyalarda ilk baxışda elliptiklik hiss olunmur. Ona görə ki, tabeli mürəkkəb cümlə strukturuna malik olan həmin konstruksiyada elliptiklik olan komponentdə əslində xəbər var. Məsələn: *Baxdı ki, Nigar xanımın sözündən işıq gəlir* (16, 49); *Tacir qıçını sürüyə-sürüyə başladı qaçmağa ki, bəs xotkar gedib Məkkə ziyarətinə* (16, 46); *Bunu eşitcək Həmzə düşdü Koroğlunun ayağına ki:-Qurban kəsilib sənə, Koroğlu, məni qovma* (16, 175); *Tez yüyürüb üzəngini basdı ki:-Koroğlu, söz dəyirman-dakıdır* (16, 203).

Bu nümunələrin ilk ikisi vasitəli nitq şəklində tabeli mürəkkəb cümlə, digər ikisi isə vasitəsiz nitqdır. Bunların hamısı formal cəhətdən normal cümlələrdir, lakin onlarda baş və budaq cümlənin zahiri qrammatik və məna əlaqəsi baxımdan çıxış etsək, onların hansı budaq cümlə növündən olduğunu, təbii olaraq, müəyyənləşdirə bilməyəcəyik. Ona görə ki, bunların hamısında baş cümlədə budaq cümlə ilə bilavasitə əlaqələnən söz, yəni həmcins xəbərlərdən birincisi ellipsisə uğramışdır.

Birinci cümlədə həmcins xəbər olan və birbaşa budaq cümlənin gəlməsini şərtləndirən “gördü” sözü baş cümlədən düşmüş, bunun nəticəsində komponentlər arasında konkret, müəyyənləşdirici semantik-qrammatik əlaqə itmişdir.

Onlar arasındakı əlaqə intonasiya ilə formalaşır və potensial, gizli şəkildə özünü göstərir. Bu tip konstruksiyalardan bəhs edən T.Müzəffəroğlu yazır: “Burada da qrammatik əlaqənin xarakteri və bu əsasda konstruksiyanın funksional təyinatı semantik əlaqənin xarakteri ilə mümkün olur. İkinci komponentin birinciyə olan semantik bağlılığı üzdəki leksik tutuma söykənmir; belə ki, ikinci komponent qrammatik cəhətdən bağlandığı “baxdı” xəbəri ilə birbaşa semantik əlaqəyə malik deyil. Lakin birinci komponentin leksik tutumu onun ikinci komponentlə qrammatik əlaqəsinin fonunda dəqiqləşir—quruluş semantikasını diktə edir” (10, 139). Əsas komponenti bərpa etdikdən sonra yuxarıdakı birinci nümunə tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə kimi anlaşılır.

Sonrakı üç misalda isə baş cümlənin həmcins xəbəri funksiyasında olmuş “demək”, yaxud ona sinonim olan bir fel ellipsisə uğramışdır. Bunlar da tam halda bərpa olunduqda tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə olur.

Məlumdur ki, sadə və düzəltmə fellərlə yanaşı, mürəkkəb fellər də vardır ki, onların bir qismi köməkçi fellərin iştirakı ilə formalaşır: *kömək eləmək, şad olmaq* və s. Danışiq dilinin xarakter xüsusiyyətlərindən biri bu tip mürəkkəb fellərdə ad hissənin düşməsidir. Məsələn: *Oğlana kömək elədin? – Elədim*. Dastanın dilində isə əks halı müşahidə edirik, yəni mürəkkəb felin birinci komponenti yox, ikinci komponenti işlədilmir. Məsələn: *Nigar da Eyvaza ana (olsun)* (16, 141); *Gözlərimin ikisi də birdən aydın (olsun) ki, yol üstəsən* (16, 220); *Məsləhət, məşvərət (elədilər)* (16, 222); *Qarabaş dedi: – Bundan yaxşı bələdçi (olar)?* (16, 226).

Bu baxımdan aşağıdakı nümunə maraqlıdır: Hamı başını aşağı saldı. *Nə bir salam, nə bir kəlam* (16, 186). İkinci cümlə elliptik konstruksiyadır. İlk baxışda “*salam vermək*” frazeologizmi düşünülə bilər, lakin ikinci komponentlə qarşılaşdırdıqda hər ikisi üçün “*olmaq*” köməkçi felinin daha məqbul olduğu anlaşılır: *Nə salam oldu, nə kəlam oldu*.

Bu cür elliptiklik digər mürəkkəb cümlələrdə, o cümlədən frazeoloji birləşmə ilə ifadə olunan xəbərlərdə də özünü göstərir. Danışiq dilində, xüsusilə sual-cavab mühitində cavab cümləsində həmin frazeologizmin də məhz ad komponenti ixtisar olunur. Məsələn: *Bir tədbir tökdünüz? –Tökdük*. Dastanda yenə əks proseslə qarşılaşırıq, yəni ad deyil, fel komponent ixtisar olunur. Məsələn: *Döndü qoşun böyüklərinə ki:-Tədbir (tökün)!* (16, 265).

Köməkçi felin ellipsisə uğradığı elə konstruksiyalar da var ki, onlar dilimizdə artıq standart konstruksiyalar kimi formalaşmışdır, yəni burada hər hansı sözün bərpa olunmasına heç bir ehtiyac hiss olunmur. Məsələn: *Bəlli Əhməd dedi: Mənim gözlərim üstə!* (16, 141); *O da mənim gözüüm üstə!* (16, 169). Burada “olsun” feli ellipsisə uğrasa da, onun bərpası, əksinə, qeyri-normal ifadə tərzini yaratmış olar. Bu elliptiklik standart konstruksiya—nitq etiketi yaratmışdır.

Bu etikətlər artıq bütöv cümləni əvəz edə bilər və bir növ, söz-cümlə funksiyasında çıxış edir. Bu halda həmin ifadə ya ayrılıqda-sadə cümlə kimi, ya da mürəkkəb cümlənin komponentlərindən biri kimi çıxış edir. Məsələn:

İndi ki iş bu əndazəyə çatıb, baş üstə (16, 168). Bu konstruksiya şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədir ki, baş cümlə etiketlə ifadə olunmuşdur. Demək lazımdır ki, digər söz-cümlələrdə olduğu kimi, burada da söz-cümlə özündən sonra lazımı cümlə üzvləri ilə işlənib, ya bütöv, ya da yarımçıq cümləni formalaşdırma bilər: *İndi ki iş bu əndazəyə çatıb, baş üstə, gedərəm*.

Qeyd edək ki, bu cür formalaşmış konstruksiyaların elələri var ki, onlar başqa cür təhlil olunmalıdır, yəni onlar etiket kimi formalaşan vahid hesab edilə bilməz. Onlarda xəbərin bir komponenti yox, bütöv xəbərin özü ellipsisə uğramışdır. Məsələn: *Mən özüm Aslan paşanı//Hərəniz bir xan üstünə* (16, 161). Bu misal şeir parçası olduğu üçün burada elliptikliyin olması təbiidir. Lakin burada iki yerdə xəbərin ixtisar olunduğunu müşahidə edirik ki, bunlardan birincisi xalis situativ xarakter daşıyır. Birinci misra belə bərpa olunur: *Mən özüm Aslan paşanı öldürəcəyəm*. Göründüyü kimi ayrılıqda alınsa, ellipsisə uğramış sözün nə olduğunu müəyyənləşdirmək mümkünsüz olardı, yalnız ikinci misra ilə müqayisədə “*öldürəcəyəm*” sözü bərpa edilə bilər. İkinci misradakı ellipsisə uğramış söz potensial şəkildə anlaşılma da, ayrılıqda dəqiq müəyyənləşdirilə bilməz. Burada da birinci misranın əlaqələnməsi ilə həmin söz belə bərpa oluna bilər: *Hərəniz bir xan üstünə cumun (hücum edin)*.

Bəzən həmcins üzvlü, yaxud paralel konstruksiyalı cümlələrdə eyni sözdən ibarət olan xəbərlərdən biri-ya birinci, ya ikinci təkrar ellipsisə uğraya bilər. Hansının ellipsisə uğraması aktuallaşma ilə bağlıdır. Məsələn: *Qabaqca sən min, sonra mən* (16, 76); *Mən onun nə qılıncından qorxuram, nə şeşpəridən, nə də dəliləridən* (16, 77); *Bu il ölübsən, bildir, Qəcər Alı bayaq ha cəhənnəmə vasil oldu* (16, 294); *Ondan sonra elə bəylik də öz-özünə gələcək, mal-dövlət də* (16, 173); *Gördü nə Qırat var, nə də Keçəl Həmzə* (16, 177).

Misallardan göründüyü kimi, bu tip konstruksiyaların formalaşmasında ikinci komponentdə iştirak bağlayıcısının olması əhəmiyyətli rol oynayır. Digər tərəfdən isə, onlarda, xüsusilə üç və daha çox komponentli konstruksiyalarda fikrin dəqiq ifadə olunmasında, habelə anlaşılmasında xüsusi intonasiya da böyük əhəmiyyətə malikdir.

Bəzən paralel konstruksiyalar mürəkkəb cümlədə olur və komponentlərdə eyni fellə ifadə olunan xəbərlərdən biri ellipsisə uğrayır. Məsələn: *Dəmirçioğlu gözünü zilləyib bir dar ağacına, Bəlli Əhməd də (zilləyib) bir dar ağacına* (16, 157).

Bəzən isə sadə, yaxud mürəkkəb cümlədəki paralel komponentlərdə xəbərlə yanaşı, onunla əlaqədə olan ikinci dərəcəli digər cümlə üzvləri ellipsisə məruz qalır. Məsələn: *Ya gərək bu gecə onun özünü buradan aparam, ya atını (buradan aparam)* (16, 75).

Bəzən mətnə əvvəlki cümlədə iştirak edən söz və ifadələr olduğu üçün sonrakı cümlədə onun işlədilməsi deyimi ağırlaşdırdığından ellipsisə uğrayır. Məlumdur ki, belə konstruksiyalar dilçilikdə yarımçıq cümlələr hesab olunur. Yarımçıq cümlələr, əsasən, sual-cavab mühitində meydana çıxsa da, mono-

loji nitqdə də onlara rast gəlmək mümkündür. Məsələn: *İndi gəl sənə kimdən deyim? Giziroğlu Mustafa bəylə Koroğludan (deyim)* (16, 162) və s.

Nəhayət, xəbərlə bağlı elliptikliyin bir qolu da xəbərin şəxs sonluğunun, yaxud idi hissəciyinin işlədilməməsidir. Şeir dilində adi hal olan bu cür ellipsis dastanının nəsr dilində özünü göstərir. Məsələn: *O, mənim oğlumun əlinin içində (dir)* (16, 57); *Eyvazım bənzər laçına//Sonalar heyran (dir) saçına* (16, 140); *İgidin başı qalda gərək (dir)* (16, 144).

“Koroğlu” dastanında ellipsis daha çox xalq danışığı dilinin faktı kimi özünü göstərir və zəngin struktur-semantik xüsusiyyətlərə malikdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Пешковский А.М. Объективная и нормативная точка зрения на язык. М.: Наука, 1960, 451 с.
2. Abdullayev K.M. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. Bakı: Maarif, 1998, 224 s.
3. Budaqova Z. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində sadə cümlə. Bakı: Azərb.SSR EA, 1963, 224 s.
4. Санкевич М.П. Синтаксико-стилистические средства языка. М.: Наука, 1968, 288 с.
5. Mirzəzadə H.İ. Azərbaycan dilinin tarixi sintaksisi. Bakı: Maarif, 1968, 376 s.
6. Гвоздев А.Н. Современный русский литературный язык. ч.II, Синтаксис. М.: Просвещение, 1973, 274 с.
7. Валгина Н.С. Синтаксис современного русского языка. М.: Агар, 2000, 415 с.
8. Юсифов М.И. Экономия в системе языка (на материале азерб. языка): Автореферат диссертации канд. филол. наук. Баку, 1976, 24 с.
9. Мамедов А.Я. Эллипсис в азербайджанском языке: Автореферат диссертации канд. филол. наук. Баку, 1981, 24 с.
10. Ağayeva F.M. Nəsrimizdə danışığı dilinin bəzi cümlə konstruksiyaları// M.F.Axundov adına APDİ-nin Elmi Əsərləri. Bakı, 1966, №3, s.66-83.
11. Müzəffəroğlu T. Müasir Azərbaycan dilində mürəkkəb cümlənin struktur semantikasi. Bakı: Azər nəşr, 2002. 304 s.
12. Bəylərova A.M. Bədii dildə ellipsis//Tədqiqlər, 2007, №1, s. 155-160.
13. Əfəndiyeva T.Ə. Azərbaycan ədəbi dilinin üslubiyyəti problemləri. Bakı: Elm, 2007, 184 s.
14. Qədimova H. Azərbaycan dilində ellipsis və qoşulma konstruksiyalar// Tədqiqlər, 2004, №1, s. 129-132.
15. Həbibova K.Ə. Müasir Azərbaycan dilində elliptik cümlələr və onların üslubi xüsusiyyətləri: Filolog.elm.namiz.dis. Bakı, 2008,131 s.
16. Təhmasib M. “Koroğlu” dastanı. Bakı: Elm, 1959, 508 s.

ПРЕДЛОЖЕНИЯ С ЭЛЛИПТИЧЕСКИМИ СКАЗУЕМЫМИ В ЯЗЫКЕ ЭПОСА «КОРОГЛУ»

А.А.МАГЕРРАМОВА

РЕЗЮМЕ

В эпосе «Короглу» эллиптические формы предложения, а также эллипсис сказуемого проявляются как лингвистические, так и стилистические факты. Эллипсис сказуемого наблюдается и в простом предложении, и в предложениях с параллельными

компонентами. В некоторых конструкциях эллиптичность носит ситуативный характер и может быть восстановлен.

Ключевые слова: эллиптическое предложение, эпос, неполное предложение, полное предложение, ударение

THE SENTENCES WITH ELLIPTIC PREDICATIVES IN THE EPOS “KOROGLU”

A.A.MAHARRAMOVA

SUMMARY

In the epos “Koroglu” elliptical forms of the sentence and the ellipsis of the predicative are given both as linguistic and stylistic facts. The ellipsis of the predicative is used in simple sentences and in sentences with the same components. In some structures ellipticity is of situational character and can be restored.

Key words: elliptic sentences, epos, incomplete sentences, complete sentences, stress